

Pirineu 2030: reptes i oportunitats

Albert PIÑEIRA i BROSEL

Autoritats, doneu-vos tots per saludats, per no ser reiteratiu. Gràcies a totes i tots els presents. Gràcies a la Societat Andorrana de Ciències. També a la Universitat Catalana d'Estiu. A tota la gent d'Andorra, de Catalunya, de França, de tot el Pirineu en general, per ser avui aquí i a l'oportunitat que em doneu de participar-hi.

Em van demanar una intervenció, que vaig titular *Pirineu 2030*. La vaig titular *Pirineu 2030* precisament perquè ara s'ha parlat tant dels Jocs Olímpics... No parlaré dels Jocs Olímpics, en parlaré només al principi. Un comentari al principi i un comentari al final. Volia començar amb aquest títol, *Pirineu 2030* perquè els Jocs Olímpics de moment no han sortit i no han reeixit. Sí que han tingut un efecte positiu, i és que han contribuït a posar el Pirineu a l'agenda política. O a posar més el Pirineu a l'agenda política del que ho estava. Això no és un tema menor. Potser no hi haurà Jocs, però sí que es parla d'agenda *Pirineu 2030*. Han aflorat reptes i potser s'ha posat el debat sobre la taula del Pirineu idíl·lic *versus* el Pirineu real. De vegades ens adonem que el Pirineu idíl·lic i el Pirineu real no coincideixen.

Quan vaig posar aquest títol, una de les coses que em vaig preguntar és, quines són les necessitats del Pirineu? Per fer-ho, hi ha una manera de respondre. Què preocupa a la gent del Pirineu? Recentment, s'han fet molts estudis precisament en el marc dels Jocs Olímpics. Han sortit fotos i algunes conclusions interessants. De fet, s'ha fet una enquesta molt interessant que, el que diu, és què preocupa la gent del Pirineu i la gent de fora del Pirineu. És a dir els que no són del Pirineu, què creuen que preocupa el Pirineu? Amb aquestes dues fotografies ens adonem que són dues fotos, per cert, sorprenentment força similars però amb algunes diferències. I què preocupa a la gent del Pirineu? En definitiva també són els reptes que té el Pirineu per endavant. Les infraestructures i la mobilitat.

Som un territori de comunicacions complexes. Al final som l'u per cent de la població de Catalunya –fent números rodons– al 20% del territori de Catalunya. Territori extens, una orografia complicada, molts nuclis de població petits, i per tant ja s'identifica una gran

primera mancança, el transport públic. Aquest és un dels grans problemes que té el Pirineu. Permeteu-me que posi alguns exemples locals. Jo que soc de Puigcerdà, de l'R3, fa anys i panyes que se'n parla. O per exemple, avui en dia, Puigcerdà no està connectat amb l'ample europeu amb la Tor de Querol, i són nou quilòmetres. Per tant, els serveis de la Societé Nationale des Chemins de Fer no poden tenir com a capçalera Puigcerdà perquè no hi ha un tramet d'ample europeu.

O el que ha costat que les línies de bus transfronterer que s'han creat –avui tenim dues línies de bus que connecten l'Alta Cerdanya amb Puigcerdà– poguessin tenir dues parades a Puigcerdà. Una a l'hospital transfronterer i l'altra a l'estació de tren. Una dada sorprenent és que la segona preocupació dels ciutadans del Pirineu –aquesta, de fet, era la primera– és la millora dels serveis socio-sanitaris. Tenim hospitals. A la banda catalana en tenim uns quants, concretament en tenim quatre; tenim l'hospital Nostra Senyora de Meritxell; tenim tots els de la banda francesa; tenim fins i tot iniciatives en l'àmbit privat. Abans es parlava del clúster. El Ramon ho sap.

Al principi, quan es parlava quin havia de ser el *leit-motiv* del clúster, no es va posar aquesta paraula, es va posar la paraula *turisme*. Va ser més endavant que arran de treballar-hi, es va convertir la paraula *turisme* en *salut i benestar*. Però aquí tenim multitud de dificultats. Hi ha el sistema aranès de salut, el CatSalut, el sistema andorrà, les Agences Régionales de Santé, etcètera. Jo sí que penso que, malgrat les dificultats, és molt difícil la millora dels serveis sanitaris. Però sobretot la millora de la cooperació transfronterera sanitària és una oportunitat. Aquest, penso, que és un tema que, com a alcalde de Puigcerdà, conec bé. Darrere la façana de l'hospital transfronterer, que ha estat un projecte molt important, hi ha mil dificultats. Però també hi ha moltes oportunitats. De fet, la cooperació sanitària transfronterera ve de lluny. Ve de l'any 2003. No ve de l'hospital transfronterer, que és del 2014. Des del 2003, que va ser el primer projecte de cooperació sanitària entre l'Alta i la Baixa Cerdanya, entre la fundació Hospital de Puigcerdà i el Saint Jean de Perpinyà, es col·laborava per a les urgències i per als parts. Fer un hospital transfronterer també ens ha donat oportunitats de finançament europeu. El transfronterer ha costat quaranta-un milions d'euros. Trenta-un la construcció i deu l'equipament, per dir-ho d'alguna manera. Una gran part s'ha finançat amb fons europeus. El que no és menys cert és que més que un edifici, es parlava de fer un projecte territorial de salut. No tant de construir un edifici.

Això, si som honestos, no s'ha aconseguit del tot. Dit d'una altra manera, tenim un equipament que funciona bé en l'àmbit assistencial perquè els metges o els infermers parlen el mateix llenguatge, però amb mil dificultats administratives. Les hem tingut amb els naixements, amb les defuncions, amb la policia quan ha de portar un detingut, amb els serveis d'emergències. Avui si aneu a l'hospital, l'exemple de la cooperació transfronterera és que hi ha l'ambulància del SEM i l'ambulància del SAMU i la unitat del SEM i la unitat del SAMU; per tant, aquest és l'exemple de cooperació transfronterera i el fracàs de la cooperació transfronterera és que quan hi ha un servei a França, si la unitat del SAMU ha marxat, no s'activa el SEM i, per tant, l'altre s'està esperant i viceversa. O les homologacions de títols. Aquí el repte era no fer dos hospitals, sinó un de sol. Això s'ha aconseguit, però no s'ha aconseguit del tot un projecte territorial de salut. Avui col·laborem en l'àmbit d'alguns,

però no ho fem en l'atenció primària, en la sociosanitària, amb la residència. Una de les coses que farà falta per fer això, és que quan fas projectes europeus, has de buscar solucions singulars *ad hoc* per cada cosa i per cada projecte. Això és molt difícil i això és molt complex. Abans l'alcalde de Bourg-madame ha posat un exemple molt ximple. Nosaltres hem fet un pont que té uns pocs metres, però aquí teníem unes normatives de licitació a la banda catalana i unes altres a la banda francesa. Vam haver d'utilitzar una figura europea, el *marché conjoint*, i quan miràvem això de les administracions públiques –això el Joan ho sap molt bé, que ha estat alcalde–, havent de fer unes pliques, moltes vegades ens copiem les del veí i les adaptem. No ho podíem trobar en l'àmbit europeu –aquí sempre es dirà plects, per exemple–; per fer *marché conjoint* l'hem hagut de desenvolupar nosaltres. Per tant, un concepte que és molt important, la singularitat. Per exemple, perquè tinguéssim un hospital o un projecte territorial de salut, ens caldria un conveni col·lectiu únic per a totes les institucions sanitàries i socials de la comarca, perquè mentre tinguem diferències salarials, això no ho aconseguirem. Quan tens diferències salarials, això vol dir posar-hi diners, perquè sempre anivelles per dalt. Amb Meritxell hi ha cooperació, però amb Meritxell jo penso que hi ha molt camí per recórrer amb la cooperació amb el sistema sanitari català i el sistema andorrà. Per tant, cal millorar la cooperació en l'àmbit transfronterer. I per què ens preocupen tant els serveis sanitaris? Ja he destacat que era la segona. Ens preocupa molt, perquè un dels grans reptes del Pirineu és l'envelliment i el despoblament.

El Pirineu ha perdut població en les últimes dècades. En l'últim estudi demogràfic, només hi havia dues comarques que guanyaven població. Eren la Vall d'Aran i la Cerdanya, precisament les més turístiques. Hi ha una esperança de vida més llarga i una mitjana d'edat superior, per exemple, a la resta de la mitjana catalana. El fenomen de l'exòde rural és evident i també és veritat que aquesta tendència ha canviat durant els últims anys una mica amb la pandèmia, perquè han aflorat conceptes com el teletreball, potenciar més la qualitat de vida, marxar dels grans centres urbans; per tant, hi ha hagut persones i famílies que han vist que poden desenvolupar el seu projecte personal i professional al Pirineu. Perfil de professionals liberals, etcètera. Però això, contràriament al que ha sortit als diaris, no ha estat un *boom*, sinó que penso que ha estat una cursa de fons i a llarg termini. Puigcerdà, per exemple, ha passat dels 10.000 habitants. Per tant, els nous hàbits laborals ens poden ajudar a revertir una mica un dels grans problemes que té el Pirineu. Un altre dels grans problemes que té el Pirineu és la fuga de talent. Els estudiants universitaris marxen a estudiar fora i quan són titulats universitaris, titulats superiors, no tornen. En part no tornen, perquè no poden tornar. I com s'afronta aquest eix de l'envelliment i el despoblament?

En el cas d'aquest estudi que us deia, s'identificaven sis eixos. El primer, la creació d'ocupació. Sobretot la creació d'ocupació de qualitat.

El segon, l'optimització del turisme. Destaco la primera paraula, perquè no és parlar d'increment del turisme, sinó de l'optimització del turisme. Penso que aquest matís és important.

El tercer, la millora de les telecomunicacions. Si volem que la gent pugui teletreballar o desenvolupar projectes professionals al Pirineu, necessitem la fibra òptica o el 5G. Al final això pot semblar una idea molt moderna i és una idea molt antiga. La Mancomunitat de

Catalunya ja fa més de cent anys es plantejava que tots els pobles quan havien de tenir una biblioteca havien de tenir un telèfon.

La comunicació del segle XXI no és el telèfon sinó que és la fibra òptica. Perquè al final, una carretera et connecta al poble del costat, però la fibra i la xarxa et connecten al món. I, si se sap aprofitar, et dona moltes oportunitats.

El quart eix que s'identificava dels sis, la reactivació econòmica, és un dels altres grans problemes que tenim. Tenim un monocultiu. Hem passat en poques dècades d'una economia molt basada en el sector primari en l'agricultura i la ramaderia, a comarques molt terciaritzades. Per tant, el Pirineu necessita un cert tipus d'indústries i que sigui compatible amb el territori, però necessita sector secundari i desenvolupament en els sectors d'activitat econòmica. Necessitem el turisme, evidentment, però necessitem també una certa transformació del model econòmic. Bàsicament, a les nostres comarques la gent treballa al comerç, a l'hoteleria, al turisme, són monitors d'esquí. Això, en gran part, vol dir salaris baixos i contractes discontinus. L'últim anuari que sortia, us poso l'exemple de la demarcació de Girona, si li demanéssim a la gent quins són els territoris rics de la demarcació de Girona –la demarcació de Girona té vuit comarques– ens deien, la Costa Brava i el Pirineu. Jo us donaré la dada que sortia. Sortien quatre comarques amb el salari mitjà i la renda per càpita per sobre de la mitjana catalana, que eren el Ripollès, la Garrotxa, el Pla de l'Estany i el Gironès. I quatre comarques amb el salari mitjà i la renda per càpita clarament per sota de la mitjana catalana, l'Alt Empordà, el Baix Empordà, la Selva i la Cerdanya. Ergo, les tres de la Costa Brava i la del Pirineu. Ergo, comarques molt terciaritzades, molt dependents del turisme, vol dir salaris baixos, contractes més precaris, riquesa mitjana per sota de la mitjana catalana. Contràriament del de la foto o es pensava.

Cinquè eix. Potenciar el primer sector. Productes de quilòmetre zero, l'agricultura ecològica. El sisè que sortia, i molt important, la millora de l'accés a l'habitatge. Tenim un territori amb poca promoció d'habitatge públic, en què la nova construcció bàsicament és per a segona residència i en què molts propietaris prefereixen tenir habitatges d'ús turístic o lloguer per temporada. Un altre element que apareix i que és molt singular del Pirineu és la preocupació dels pirinencs pels elements d'organització administrativa i política. Al Pirineu tenim moltes divisions administratives que sovint no coincideixen amb la realitat geogràfica, amb la socioeconòmica o amb la demogràfica. La Cerdanya és un exemple paradigmàtic: dos estats, a la part catalana dues províncies, etcètera. Per tant, tenim un territori molt fragmentat administrativament i amb poc pes polític. En aquestes àrees funcionals de què parlàvem abans, en aquestes cinc àrees funcionals dels Pirineus, hi tenim tres estats, quatre comunitats autònomes, nou províncies, almenys cinc departaments, si som generosos amb la definició de Pirineus n'hi afegiríem sis, dues regions de França, fins fa quatre dies tres, que no hi havia Occitània. Poc pes polític.

La presa de decisions del Pirineu sovint es fa lluny del Pirineu. No hi ha un lideratge clar de Pirineu. Hi ha una simetria d'estatus que dificulta les relacions pròximes territorials. França té un model molt jacobí, amb poca autonomia local. Andorra té l'estatus d'estat, però no és a la Unió Europea i, per tant, encara no hi ha tota la potencialitat de col·laboració que hi podria haver. I els veïns del sud no tenen estat, tenen ajuntaments i consells comarcals. I, per tant,

els estats queden massa lluny i sovint són massa grans. La Generalitat, per exemple, a la vegueria de l'Alt Pirineu, està fent serveis territorials. Però això no és descentralització del poder polític o de les polítiques públiques, és desconcentració, que no és ben bé el mateix. Descentralitzar és que decideixin les administracions més properes. Principi de subsidiarietat. Desconcentrar és que una administració posa una administració més propera en el territori. Però això té el recorregut que té en el cas del Pirineu. En el cas del Pirineu, si són més lluny –com passa a vegades o com passarà ara– els serveis territorials que els serveis centrals, tothom anirà directament a les conselleries. Ningú no passa pel sedàs d'un filtre de desconcentració territorial o d'uns serveis territorials si el centre del poder et queda més a prop. Sí, hi ha l'Idapa, però té el pressupost i l'estructura que té. Hi ha la Comunitat de Treball dels Pirineus, per mi avui en dia bastant inactiva i, per cert, tenim una Llei de muntanya una mica desfasada.

Tots aquests elements sumats són un problema i, per tant, cal ser capaços de transformar aquest espai transfronterer, no en un problema, sinó en una oportunitat, que pot ser-ho. Per exemple, a l'hora d'aconseguir finançament europeu per implementar projectes, que, per cert, una de les preocupacions que tenen també els pirinencs i que surt a les enquestes és que consideren que arriben pocs recursos i que s'aconsegueix poc finançament.

I, per tant, si hi ha espai transfronterer et donen moltes oportunitats d'obtenció de fons europeus, de Poctefa, etcètera. Però perquè realment tinguem un espai Pirineu compartit calen dues coses. Primera, un paraigua. Segona, una visió global a llarg termini.

Primera, un paraigua. Avui no hi ha cap estructura potent, cap paraigua que agrupi, que sigui potent, la globalitat dels territoris pirinencs de Catalunya, França i Andorra. Ha de ser un paraigua flexible, potent i amb capacitat de decisió, perquè si no, tornarem a caure en el parany de les estructures administratives molt encotillades.

Segona, una visió global. Què vull dir? Que avui es treballa per projectes. Els projectes són molt importants, però aquests projectes sovint són massa inconnexos entre si i sovint a curt termini. Dit d'una altra manera, no hi ha una visió global de Pirineu potent, jo penso, a dia d'avui, ni un relat ni un projecte global de Pirineu. Encara tothom es mira massa el melic i encara tothom mira massa l'avui. I si ets pocs i no vas a l'una, és molt difícil. De projectes, de col·laboració per projectes en tenim mil exemples: l'hospital transfronterer, l'escorxador transfronterer –poso els de casa–, l'aigua, el canal internacional de Puigcerdà, la depuradora, el consorci compartit que tenim Puigcerdà-Bourg-Madame, el Batxibac que es fa a molts instituts. Que hi hagi un organisme conjunt entre el Consell Comarcal de la Cerdanya i la Comunitat dels Pirineus Cerdanya, tot el que es fa en promoció turística. Amb Andorra, en matèria de residus o en matèria de sanitat. Avui, per exemple, tenim un Conservatori dels Pirineus. Però falta una visió global. Personalment, penso que les àrees funcionals poden ser una estructura precisament flexible i necessària i que pot respondre a realitats territorials que superen i que, per tant, són amb independència de les divisions administratives i per tant en aquest sentit ens poden ajudar a crear una mica aquest concepte que deia de paraigua Pirineu.

Vaig acabant. Una altra preocupació és la manca de serveis; en aquesta no m'hi estenc perquè és evident. Un element molt interessant que sortia és la preservació de la identitat,

les tradicions. Això entronca amb un element que no passa a tots els territoris, el que els polítics en diem el sentiment de pertinença. Hi ha sentiment de pertinença pirinenc. De fet, el Pirineu conviu amb diferents sentiments de pertinença. Tenim sentiments de pertinença locals. La gent se sent cerdana, urgellenca, pallaresa, però també se sent pirinenca i això és molt important, perquè el sentiment de pertinença és un intangible; si la ciutadania, si els nostres conciutadans i conciutadanes se senten pirinencs seran molt més sensibles i, per tant, molt més proclius i, per tant, molt més propensos al desenvolupament d'això que en deia jo creació de paraigües, estructures, projectes i estratègies globals del Pirineu i la preocupació per la preservació del territori o els aspectes mediambientals, això que en terminologia moderna en diríem els objectius de desenvolupament sostenible.

Sempre dic que els pirinencs som els més interessats en la preservació del nostre territori, perquè hi vivim tot l'any i perquè en vivim. Això ho reivindico davant d'una mentalitat moltes vegades de determinats centres de decisió d'una certa tutela, podríem dir d'un cert despotisme il·lustrat, d'una certa desconfiança des dels centres urbans cap als Pirineus, cap a la muntanya en el sentit, per dir-ho col·loquial, des de la ciutat controlem el camp o controlem la muntanya, perquè no facin bestieses.

Això ens porta a l'etern debat de progrés i desenvolupament econòmic versus desenvolupament del territori i la sostenibilitat. Això, el que hem de fer-ho és compatible, no antagònic, perquè si aquests dos conceptes els convertim en un oxímoron hi ha risc que el Pirineu sigui un pessebre, un parc temàtic o, com deia el Joan Ganyet, les escenografies del lleure.

Acabo amb la darrera cosa que us deia. He dit que començaria pels Jocs i acabaria amb els Jocs. De fet, aquest debat ha aflorat de nou amb el tema dels Jocs Olímpics i torno al principi del que deia. Els Jocs Olímpics han servit per posar el Pirineu en el mapa, però de moment, ens agradi o no ens agradi, ha estat un fracàs col·lectiu. Jo els reivindico i penso que la gent del Pirineu també. Potser els detractors han tingut més altaveu mediàtic. Potser des del territori hem fet més reunions explicatives que deliberatives, però quan mirem què en pensa la gent del Pirineu, ho hauríem sabut realment amb una consulta, però el 73,3% de la gent enquestada a Catalunya, ho considerava interessant per a Catalunya i el Pirineu o només per al Pirineu; i en el cas del Pirineu, el 74,6% dels pirinencs ho consideraven interessant per al Pirineu o per al Pirineu i per a Catalunya. Jo espero que es reprengui, però no pels quinze dies de Jocs, que és el menys important, sinó pel que pot suposar de pensar globalment el Pirineu i més encara pel concepte de llegat. Els Jocs passen, però el llegat queda. El concepte de llegat sempre és el més important. Què quedarà? Quin territori deixarem? Al final té un punt de paradoxa perquè és un esdeveniment de promoció de la neu, per superar la dependència de les activitats de la neu. Per això avui per exemple ens agrada més parlar d'estacions de muntanya, que d'estacions d'esquí. Amb Jocs o sense Jocs, aquesta visió global del Pirineu, aquest Pirineu 2030, de repensar el Pirineu, ens cal molt i és molt necessària.

Crec que passarà, i amb això sí que acabo. Lord Byron deia que "el millor profeta del futur és el passat" i si el millor profeta del futur és el passat, crec que passaran dues coses.

Una, es mantindran i crearan fòrums, marcs, estructures d'àmbit supralocal. En aquest sentit,

les àrees funcionals són un exemple i penso que són molt necessàries i crec que es continuarà treballant per projectes, molts d'ells pioners i aquests dos elements són importantíssims. Però segon element, ens continuarà fallant i no serem el cent per cent d'eficients i eficaços com a pirinencs en una programació a llarg termini, que és el que cal per impulsar palanques de canvi i accions transformadores estructurals i continuarem fallant en la governança des del territori i, per tant, en el disseny de les polítiques públiques i el que hem de ser capaços sobretot, si detectem aquestes dues mancances, és de transformar més encara els hàndicaps d'un espai transfronterer, en les oportunitats que ens dona un espai transfronterer. Moltes gràcies.

Albert Piñeira i Brosel,
Alcalde de Puigcerdà